

การเปรียบเทียบการจัดสวนญี่ปุ่นในพื้นที่สาธารณะของประเทศไทยกับสวนญี่ปุ่น ต้นฉบับ

A Comparison of 3 Japanese Gardens in Public Areas in Thailand to the True Japanese Garden.

จักรพงษ์ บุญเสริม¹ และ เอี่ยมพร วีสมหมาย^{1,2}
Jakapong Boonserm¹ and Uamporn Veessommai^{1,2}

Abstract

The study on 3 Japanese gardens in public areas of Thailand aiming to compare the differences and similarities of planning, placement of components, concept and meaning interpretation to the true Japanese garden. Japanese gardens in the early period from Nara to Heian era (AD 710-1185) used water as a key element. Other components were winding pond with water running from east to west. Dry Landscape (Dry Gardens or Kare-Sansui) came in Muromachi era (AD 1336-1573), which need gravels stream instead of water. The main components stone, stone lantern, natural rock and minimal use of plant with tree. Tea Garden emerged Momoyama era (AD 1573-1603). There were many kinds of Tea Garden. The essential element were the arbour at the entrance, tea house, a pond, stone water basin, and vegetation that were harmonized with the natural environment. The comparison of Japanese Gardens in Thailand to the true included 1) Japanese Garden in the Japanese Village, Ayutthaya Province. 2) Japanese Garden in the World Horticultural Exposition 2006 in Chiang Mai and 3) Japanese Garden Suan Luang Rama 9, Prawet, Bangkok. The comparison showed that the Japanese garden in World Horticultural Exposition in Chiang Mai ranked first to have similarity to originally Japanese concept of Heian period including planning, placement of components. Those in the Japanese Village, Ayutthaya and the one in the 9th District, Suan Luang Rama 9, were in second and third place.

Keywords : Japanese Garden, Public areas, Thailand

¹ โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Interdisciplinary Graduate Program, Landscape Architecture, Faculty of Graduate School, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

² ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900.

Department of Horticulture, Faculty of Agriculture, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

รับเรื่อง : พฤศจิกายน 2555

*Corresponding author : aqrupv@ku.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาการจัดสวนญี่ปุ่นในพื้นที่สาธารณะของประเทศไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างในการวางผัง การจัดวางองค์ประกอบสวน การเลือกใช้พันธุ์พืช และแนวคิดจากต้นฉบับสวนญี่ปุ่น พบว่า สวนญี่ปุ่นในยุคแรกสมัย (นารา พ.ศ. 1253 – พ.ศ. 1337) ถึง (เอโดะ พ.ศ. 1337 – 1728) มีน้ำเป็นองค์ประกอบหลักในสวน มีรูปแบบเป็นสวนลำธาร (Stream Garden) ที่คดเคี้ยว น้ำไหลมาจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตกเฉียงใต้ สวนแห้ง (Dry-Landscape หรือ Kare-Sansui) เกิดขึ้นในยุค (เมโรมาจิ พ.ศ. 1876 – พ.ศ. 2116) ไม่มีน้ำเป็นองค์ประกอบ ใช้กรวดสื่อความหมายแทนน้ำ องค์ประกอบหลักคือ ตะเกียงหิน ก้อนหิน ไม้ไผ่ เรือนน้ำ ซา บ่อน้ำ อ่างหินใส่น้ำและพืชพรรณที่กลมกลืนกับธรรมชาติเป็นองค์ประกอบ จากการศึกษาศวนญี่ปุ่นในประเทศไทยสามแห่ง ประกอบด้วย สวนญี่ปุ่นในหมู่บ้านญี่ปุ่น จ.พระนครศรีอยุธยา สวนญี่ปุ่นในงานมหกรรมพืชสวนโลก ปี พ.ศ. 2549 จ.เชียงใหม่ และสวนญี่ปุ่นในสวนหลวง ร.9 เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร เปรียบเทียบกับสวนญี่ปุ่นต้นฉบับที่ทำการศึกษามาจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า สวนญี่ปุ่นในงานมหกรรมพืชสวนโลกมีการวางผัง แนวคิด และการจัดวางองค์ประกอบภายในสวนได้อย่างสมบูรณ์มากที่สุด โดยมีแนวคิดในการออกแบบที่สอดคล้องกับสวนญี่ปุ่นในยุคเอโดะ และมีองค์ประกอบสวนที่ชัดเจน รองลงมาคือสวนญี่ปุ่นในหมู่บ้านญี่ปุ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและสวนญี่ปุ่นในสวนหลวง ร.9 เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ตามลำดับ

คำนำ

สวนญี่ปุ่น เป็นสวนอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความนิยมในประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากการจัดแสดงสวนญี่ปุ่นในงานของสมาคมพฤกษชาติแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2510 (อมต, 2552 อ้างถึง ปิติ, 2510) สวนญี่ปุ่นเป็นสวนที่ใช้เนื้อที่ในการจัดสวนไม่มากนัก นิยมจัดตั้งแต่ในพื้นที่เล็ก ๆ เช่น สวนถาด ไปจนถึงพื้นที่ขนาดใหญ่ (เสรี, 2540) สวนญี่ปุ่นมีเอกลักษณ์และรูปแบบที่โดดเด่นจนถือเป็นศิลปะชั้นสูงของงานสร้างสรรค์ทางตะวันออก (จุพิศพงศ์, 2550) Schwartz (2010) รายงานว่าสวนญี่ปุ่นช่วยลดความเครียดได้ เมื่อเปรียบเทียบกับสวนประเภทอื่นอีก 32 สวน จากผลการทดสอบกับผู้ป่วยโรคอัลไซเมอร์ สวนญี่ปุ่นสามารถทำให้ผู้ป่วยรู้สึกผ่อนคลายได้ดีกว่า สวนญี่ปุ่น มีความหมายลึกซึ้งเกี่ยวกับความงามตามธรรมชาติ ศาสนา ลัทธิ ประเพณี ปรัชญา ศิลปะวัฒนธรรมและแฝงด้วยความเชื่อในเรื่องโชคลาง (จุพิศพงศ์, 2550) และเป็นสวนที่สร้างขึ้นเพื่อจำลองความงามของธรรมชาติด้วยความใส่ใจ การจัดองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่ได้คำนึงถึงความความสัมพันธ์ระหว่าง ที่ว่าง เวลา และ มิติในการมอง โดยแสดงให้เห็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของที่ว่างที่แตกต่างกันไปในแต่ละมุมมองสวนญี่ปุ่นมีปฏิสัมพันธ์กับแทบทุกสัมผัสของมนุษย์ โดยสื่อผ่าน สี รูปทรง เส้น สาย ผิวสัมผัสของหิน ทราย ก้อนกรวด แผ่นทางเดิน

ตลอดจนกลิ่นละมุนของดอกไม้และต้นสน ทิวทัศน์ภายในบริเวณสวนมีความสงบเงียบ ร่มรื่น เหมาะสมสำหรับที่จะใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ (Schwartz, 2010) จึงนับว่าสวนญี่ปุ่นเป็นอีกหนึ่งทางเลือกของการสร้างสวน เพื่อการพักผ่อนอย่างแท้จริง การนำสวนญี่ปุ่นมาจัดในพื้นที่สาธารณะของประเทศไทยนักออกแบบต้องทำการศึกษาลึกซึ้งเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อป้องกันผลกระทบในแง่ลบด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และคุณค่าทางด้านจิตใจ รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาให้คงสภาพที่สมบูรณ์ได้ การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องประวัติ หลักการ รูปแบบ องค์ประกอบ และการสื่อความหมายของสวนญี่ปุ่นในแบบฉบับดั้งเดิม จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุป นำมาเปรียบเทียบกับสวนญี่ปุ่น ที่มีการจำลองขึ้นในประเทศไทยและทำการวิเคราะห์หาข้อแตกต่างจากลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏระหว่างสวนญี่ปุ่นในพื้นที่สาธารณะของประเทศไทยกับต้นฉบับสวนในประเทศญี่ปุ่น อันจะเป็นประโยชน์ต่อนักจัดสวนที่จะได้เห็นตัวอย่างสวนญี่ปุ่นในประเทศไทย ที่ใกล้เคียงกับสวนญี่ปุ่นแบบดั้งเดิม

ขั้นตอนและวิธีการ

สำรวจสวนญี่ปุ่นในพื้นที่สาธารณะของไทยเพื่อศึกษาการวางผัง การจัดวางองค์ประกอบภายในสวนและ

การเลือกใช้พันธุ์พืช เปรียบเทียบกับสวนญี่ปุ่นต้นแบบที่ได้จากการทบทวนเอกสารและสื่อต่าง ๆ โดยทำการสำรวจสวนญี่ปุ่นที่มีในประเทศไทย 3 แห่งดังนี้

1. สวนญี่ปุ่นในหมู่บ้านญี่ปุ่น จ.

พระนครศรีอยุธยา ต.เกาะเรียน อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

2. สวนญี่ปุ่นในงานมหกรรมพืชสวนโลก ปี

พ.ศ. 2549 จ.เชียงใหม่ ต.แม่เหียะ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

3. สวนญี่ปุ่นที่สวนหลวง ร.9 กรุงเทพฯ ถนน

ศรีนครินทร์ เขตประเวศ กรุงเทพฯ

สวนญี่ปุ่นในยุคแรก สมัย นารา มีการใช้น้ำเป็นองค์ประกอบหลักภายในสวน โดยมีรูปแบบเป็นสวนลำธาร (Stream Garden) ลักษณะลำธารมีความคดเคี้ยวและมีทิศทางการไหลของน้ำ จากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตกเฉียงใต้ ต่อเนื่องไปถึงยุค เฮอัน รูปแบบสวนเป็นแบบชินเด็น(Shinden-Style) มีลำธารน้ำ เกาะ สะพาน ศาลา และน้ำตกเป็นองค์ประกอบ

ยุค คามาคุระ (Kamakura era) เป็นสวนแบบลำธาร ประกอบด้วย สระน้ำ เนินเขา เกาะ และหาดทรายริมตลิ่ง

ยุค มุโระมาจิ (Muromachi era) เริ่มมีสวนแห้ง (Dry-Landscape หรือ Kare-Sansui) ลักษณะเด่นคือไม่มีน้ำเป็นองค์ประกอบ ใช้กรวดคราดเป็นลายคลื่นในรูปแบบต่าง ๆ สื่อความหมายแทนน้ำ มีตะเกียงหิน ก้อนหินเป็น

องค์ประกอบภายในสวน ชนิดของต้นไม้และจำนวนที่ใช้ไม่มากนัก

ยุค โมโมยาม่า (Momoyama era) มีสวนชาเกิดขึ้น เป็นสวนที่สามารถจัดวางองค์ประกอบได้หลากหลาย มีองค์ประกอบหลักคือ ชุ่มประตูทางเข้าสวน (arbour) เรือนน้ำชา บ่อน้ำ อ่างหินใส่น้ำ และพืชพรรณที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติมากที่สุด นอกจากนี้ยังเกิดสวนรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า คาเรซานซุย พร้อมด้วย โอกะริโกมิ (Kare-sansui with O-Karikomi) เป็นสวนที่ผสมผสานระหว่างสวนแห้งกับการนำและตัดแต่งต้นไม้ให้มีรูปทรงคล้ายกับก้อนหิน

ยุค เอโดะ (Edo era) เป็นยุคที่มีรูปแบบสวนเป็นมาตรฐานมีองค์ประกอบที่หลากหลายและสื่อความหมายเชิงนามธรรมมากขึ้น

ยุค เมจิ (Meiji era) เป็นยุคแห่งการพัฒนาสูงสุด โดยพัฒนามาจากสวนในยุคโบราณ เกิดเป็นรูปแบบที่มีความร่วมสมัยมากขึ้นและยังคงใช้หลักการดั้งเดิมเป็นต้นแบบ

Kinsaku N. (1987), Kodansha International (1984), Keane, M.P. (1996), Nitschke G. and Taschen B. (1991)

ผลการศึกษา

สรุปเหตุการณ์สำคัญของสวนญี่ปุ่นในยุคต่าง ๆ

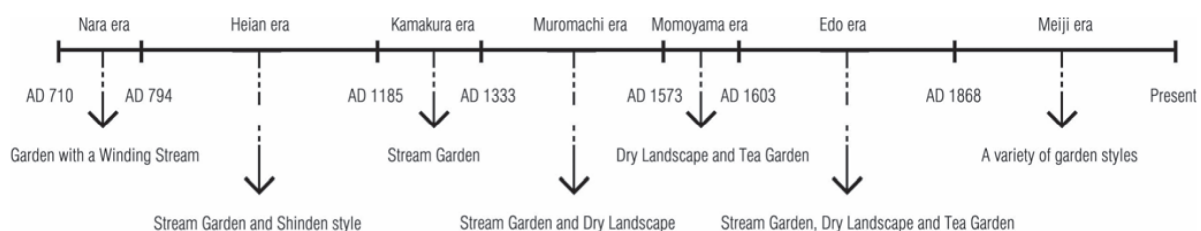

Diagram 1 Japanese Garden time line

ที่มา:

สวนญี่ปุ่นกรณีศึกษาในประเทศไทย

1. สวนญี่ปุ่นในหมู่บ้านญี่ปุ่น ต.เกาะเรียน อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

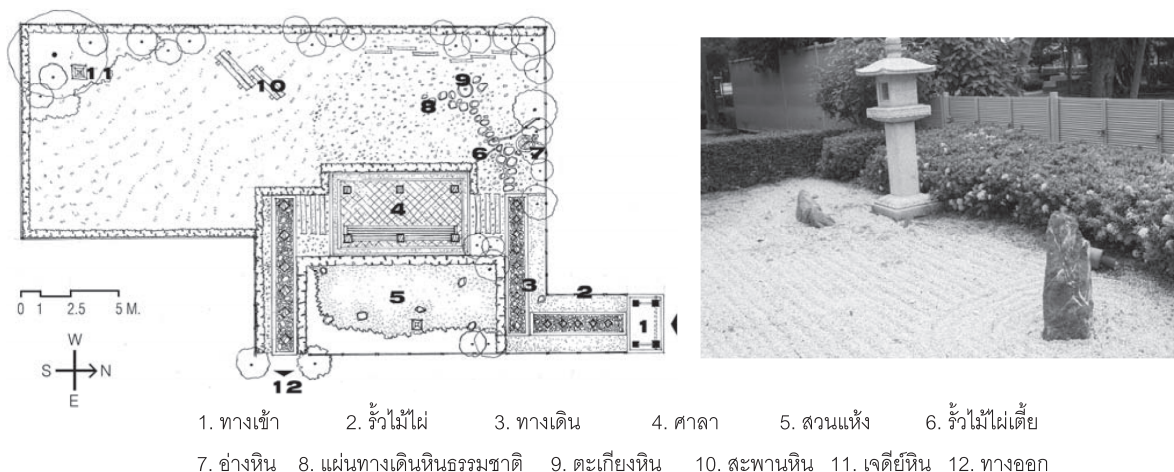

Figure 1 Master plan of Japanese Garden in the Japanese Village, Ayutthaya Province.

1.1 ลักษณะทางกายภาพ

ผังบริเวณสวนเป็นรูปตัวแอล (Figure 1) โดยมี (1) ชุมประตูทางเข้าหลัก (Torii) อยู่มุมขวา (2) ทางเดินเข้าสวนแคบ มีรั้วโปร่ง ไม้ไผ่เทียม สูง 2 เมตร อยู่ 2 ข้าง (3) ทางเดินที่เป็นแผ่นหินธรรมชาติวางติดกันต่อเนื่อง (Paved Walk) (4) มีศาลาโถงอยู่กลางสวน หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มองเห็นวิวแม่น้ำเจ้าพระยา (5) ด้านหลังศาลาทางทิศตะวันตกเป็นสวนญี่ปุ่นแบบแห้ง (Dry Land scape) หรือสวนเซน (Zen Garden) จัดวางก้อนหินเป็นจังหวะ สื่อความหมายถึงเกาะในญี่ปุ่น มีต้นไม้เป็นฉากหลัง พื้นด้านหน้าเป็นกรวดสีขาว คราดเป็นลายคลื่นน้ำ ส่วนพื้นที่ด้านหน้าศาลาทางทิศตะวันออก ปลูกต้นไม้เตี้ยเป็นขอบเขตพื้นที่ สวนมีลักษณะโล่ง แบ่งกลุ่มการจัดออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มทางซ้ายมือ หมายเลข (6) เป็นรั้วเตี้ย ทำจากไม้ไผ่เทียม มีประตูเปิดเข้าสู่สวน (7) อ่างหิน (8) ทางเดินแผ่นหินธรรมชาติ (9) ตะเกียงหิน บริเวณกลางสวน (10) เป็นสะพานหินแกรนิต วางไว้เพื่อสื่อความหมายถึงน้ำ กลุ่มทางซ้าย (11) เป็นเจดีย์หิน มีต้นไม้ใหญ่ ไม้พุ่ม และไม้คลุมดินเป็นองค์ประกอบ (12) ทางออก จะอยู่ทางทิศใต้ของศาลา

1.2 วิเคราะห์ข้อมูล

1.2.1 ลักษณะของการวางผัง ศาลาจะเป็นจุดศูนย์กลาง ด้านหน้าเป็นทิศตะวันออกมีแม่น้ำเจ้าพระยา

ไหลผ่าน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการโบราณที่ว่าทิศทางการไหลของน้ำควรไหลจากทิศตะวันออกไปสู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ สวนญี่ปุ่นแห่งนี้ไม่ได้มีน้ำไหลผ่านเข้ามายังพื้นที่สวน เป็นเพียงการพยากรณ์ว่าได้มีการยึดตามหลักการโบราณ และคาดว่าสวนญี่ปุ่นแห่งนี้ได้ถูกประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน โดยมีพื้นฐานมาจากสวนญี่ปุ่นในสมัยเอโดะ ร่วมกับสมัยยุโรป เนื่องจากมีศาลาเป็นหลักในสวน และมีสวนแบบแห้ง (Kare-Sansui) เป็นสิ่งยืนยัน

1.2.2 องค์ประกอบของสวนที่เป็นงานโครงสร้าง ได้แก่ ชุมประตูทางเข้า (Torii) รั้วแบบโปร่ง ทางเดินแบบวางแผ่นต่อเนื่อง (Paved walk) และ แผ่นทางเดินหินธรรมชาติ ศาลาไม้ ตะเกียงหิน ก้อนหิน กรวด สะพาน อ่างน้ำหิน เจดีย์หินและรั้วเตี้ย

1.2.3 ต้นไม้ ได้แก่ ไม้เลื้อย พุดกุหลาบ เทียนหยด ดอกม่วง ไทรใบกลม ชาฮกเกี้ยน เข็ม ดอนญ่า กระดุมทองเลื้อย และหญ้าสนาม

1.3 บทสรุป

สวนญี่ปุ่นที่หมู่บ้านญี่ปุ่น จ.พระนครศรีอยุธยา มีการวางผังในแนวยาวจากทิศเหนือไปยังทิศใต้ ตามหลักการจัดสวนญี่ปุ่นต้นฉบับ เป็นสวนญี่ปุ่นที่มีรูปแบบเป็นสวนแห้ง (Dry Landscape) การวางผังภายในสวนมีศาลาเป็นองค์ประกอบหลัก รูปร่างของสวนคล้ายคลึงกับสวนแบบ ชินเด็น (Shinden style) คือมีรูปร่างเป็น

สี่เหลี่ยมผืนผ้า องค์ประกอบภายในสวน ประกอบไปด้วย สะพานหิน รั้ว อ่างน้ำหิน ศาลา ทางเดิน ชุ่มประตู เจดีย์ หิน ตะเกียงหิน และกรวด ต้นไม้ภายในสวนได้แก่ ไม้เลื้อย พุดกุหลาบ เทียนหยดดอกม่วง ไทรใบกลม ซากเกียน เข็มเขียงใหม่ ดอนญา และกระดุมทองเลื้อย

2.1 ลักษณะทางกายภาพ

ผังบริเวณมีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า (Figure 2) (1) ด้านล่างสุดขวามือของผังเป็นประตูทางเข้าสวน (Torii) จากทางเข้า (2) เป็นทางเดินแผ่นหินธรรมชาติ บริเวณปลายสุดทางเดินหินธรรมชาติ (3) เป็นตะเกียงหินทรงสูงขนาดใหญ่ (4) เป็นลานกรวด ติดกับลานกรวด (5) เป็นศาลา มีระเบียงไม้ (6) เชื่อมต่อจากศาลามาทางทิศใต้ของผัง บริเวณกลางสวนติดกับระเบียงไม้เป็นสระน้ำ (7) ทางด้านซ้ายมือของสระน้ำ (8) เป็นตลิ่งสระน้ำที่มีการเรียงก้อนหินตามแนวและชายตลิ่ง ด้านบนติดกับสระน้ำ ประกอบไปด้วย (9) ภูเขาไฟฟูจิที่จำลองขึ้นจากเนินดิน ด้านหลังภูเขาไฟฟูจิ (10) มีทางเดินแผ่นหินธรรมชาติ เชื่อมไปยังพื้นที่ในส่วนอื่น ๆ มุมซ้ายของภูเขาไฟฟูจิ จากผัง (11) เป็นสะพานโค้งตามแบบญี่ปุ่น (12) มุมซ้ายด้านบนสุดของผังเป็นน้ำตก ถัดจากน้ำตกลงมาทางด้านล่างของผัง (13) เป็นการจำลองนาแบบขั้นบันได ด้านบนติดกันมีชุ่มชาตั้งอยู่ ติดกับนาแบบขั้นบันไดมาทางด้านล่าง (14) เป็นลานกรวด (15) เป็นรั้วโปร่งทำจากวัสดุธรรมชาติ (16) ทางออกสวนเป็นชุ่มชา (Arbour)

2.2 วิเคราะห์ข้อมูล

2.2.1 ลักษณะของการวางผังมีรูปแบบที่เป็นอิสระ ไม่ยึดตามแกนหรือรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นสวนที่มีการจัดวางองค์ประกอบสอดคล้องกับแนวคิดของการจัดสวนในสมัยนารา ตำแหน่งของลำธารถูกต้องตามหลักการคือการไหลของน้ำเริ่มต้นจากทางทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตกเฉียงใต้ และมีรูปแบบเป็นสวนแบบสวนลำธาร (Stream Garden)

2.2.2 องค์ประกอบของสวนที่เป็นงานโครงสร้าง ได้แก่ ชุ่มทางเข้า (Torii) ทางเดินแบบวางแผ่นต่อเนื่อง (Paved walk) ตะเกียงหิน ศาลา ระเบียง ทางเดินแบบแผ่นหินธรรมชาติ (Stepping Stones) สะพานโค้ง น้ำตก ชุ่มชา ชุ่มทางออกแบบชุ่มชา (Arbour)

2.2.3 ต้นไม้ ได้แก่ ไม้เลื้อย สนเลื้อย เข็ม แก้ว พุด หนวดปลาตกกระ และบัว

2.3 บทสรุป

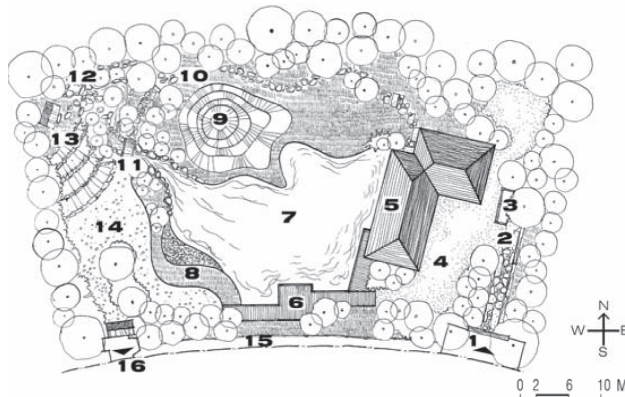
สวนญี่ปุ่นในงานมหกรรมพืชสวนโลก เชียงใหม่ วางผังวางตามแนวทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตก ภายในสวนมีสระน้ำ และลำธารที่มีน้ำไหลมาจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดสวนแบบญี่ปุ่นตามต้นฉบับ เป็นสวนแบบลำธาร (Stream Garden) รูปแบบของการวางผังมีรูปแบบอิสระ ไม่ยึดตามแกนหรือรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้า สอดคล้องกับแนวคิดของสวนในสมัยนารา ลักษณะศาลาที่ปรากฏคล้ายกับสวนในสมัยเฮอัน คือ ตั้งอยู่ริมตลิ่งของสระน้ำ องค์ประกอบภายในสวนได้แก่ สระน้ำ ลำธารและน้ำตกสะพานโค้งทำจากหินแกรนิต รั้วมี 3 แบบ คือ รั้วแบบเรียงต่อกันเป็นผืน (Kennin Fence) รั้วแบบวางซ้อนกันเป็นชั้น (Layer Kasane Fence) และรั้วโปร่ง (Rank Tachiai Fence) ตะเกียงหินทรงสูง ทางเดินในสวนเป็นแบบวางแผ่นต่อเนื่อง (Paved walk) และทางเดินแผ่นหินธรรมชาติ (Stepping stones) อ่างน้ำทำจากหินทราย การเลือกใช้ต้นไม้เป็นองค์ประกอบภายในสวนได้แก่ ไม้เลื้อย สนเลื้อย เข็มเขียงใหม่ แก้ว พุดช้อน หนวดปลาตกกระ และบัว

3.1 ลักษณะทางกายภาพ

ผังบริเวณมีรูปร่างอิสระ (Figure 3) เป็นพื้นที่ที่เป็นทางผ่านของน้ำเข้าไปยังสวนต่าง ๆ ในพื้นที่สวนหลวง ร.9 เป็นสวนญี่ปุ่นที่มีแนวคิดในการออกแบบจากสวนญี่ปุ่นในสมัยนารา โดยใช้สระน้ำเป็นองค์ประกอบหลักของสวน (1) ทางเข้าหลักเป็นลานหินธรรมชาติ มีสะพานเชื่อมไปยังเกาะต่างๆของสวน (2) สะพานทำจากหินธรรมชาติ รูปทรงแบน บริเวณกลางสวนมีเกาะอยู่ 3 เกาะ ประกอบด้วยเกาะที่มีขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ (3) มีเจดีย์หินตั้งอยู่ที่เกาะขนาดกลาง (4) กลุ่มก้อนหิน ทิวทัศน์

สวนมีการจัดวางกลุ่มหินกระจ่ายเป็นกลุ่ม 3-5 ก้อน (5) เกาะขนาดใหญ่ (6) ทางออก ทิศทางการไหลของน้ำไม่สอดคล้องกับหลักการจัดสวนของญี่ปุ่นในสมัยโบราณ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เป็นทางผ่านของน้ำไปยังส่วนต่าง ๆ ของสวนหลวง ร.9

2. สวนญี่ปุ่นในงานมหกรรมพืชสวนโลก จ.เชียงใหม่

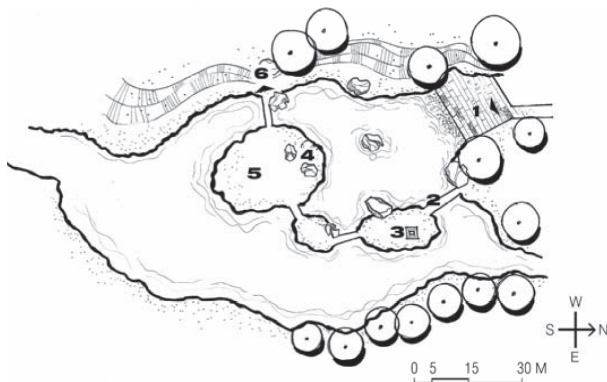

1. ทางเข้า 2. ทางเดิน 3. ตะเกียงหิน 4. ลานกรวด 5. ศาลา 6. ระเบียงไม้ 7. สระน้ำ 8. ตะลิ่งสระน้ำ
9. เนินหญ้า 10. ทางเดินแผ่นหินธรรมชาติ 11. สะพาน 12. น้ำตก 13. เรือนน้ำชา 14. ลานกรวด 15. รั้ว 16. ทางออก

Figure 2 Master plan of Japanese Garden in the World Horticultural Exposition, Chiang Mai Province 2006.

3. สวนญี่ปุ่นที่สวนหลวง ร.9 กรุงเทพมหานคร

1. ทางเข้า 2. สะพาน 3. เจดีย์หิน 4. ก้อนหิน 5. เกาะ

Figure 3 Master plan of Japanese Garden in the 9th Suan Luang Rama 9, Prawet, Bangkok.

3.2 วิเคราะห์ข้อมูล

3.2.1 รูปแบบการวางผังของสวนญี่ปุ่นแห่งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของสวนญี่ปุ่นยุคแรก ๆ คือ ใช้น้ำและเกาะเป็นองค์ประกอบหลักของสวน ส่วนการวางผังทางทิศเหนือเป็นจุดเริ่มต้นของการไหลของน้ำผ่านเข้ามายังตัวสวนและไหลผ่านออกไปยังส่วนอื่นของสวนหลวง ร.9 ซึ่งเป็นทิศใต้ของสวน

3.2.2 องค์ประกอบของสวนได้แก่ สระน้ำ เกาะ สะพาน เจดีย์หิน ตะเกียงหินและก้อนหิน

3.2.3 การใช้ต้นไม้เป็นองค์ประกอบได้แก่ เข็ม เชียงใหม่ ชาฮกเกี้ยน และไผ่เลี้ยง

3.3 บทสรุป

สวนญี่ปุ่นที่สวนหลวง ร.9 เขตประเวศ กรุงเทพฯ มีการวางผังในแนวยาวตามแนวทิศเหนือไปยังทิศใต้ตามหลักการจัดสวนญี่ปุ่นต้นฉบับ มีลำธารที่คดเคี้ยว แต่ทิศทางการไหลของน้ำไม่ตรงตามหลักการจัดสวนญี่ปุ่นตามรูปแบบต้นฉบับ ลักษณะสวน เป็นสวนแบบลำธาร (Stream Garden) สวนญี่ปุ่นในสวนหลวง ร.9 มีน้ำและเกาะเป็นองค์ประกอบหลักของสวน นอกจากนี้ยังมี

สะพานหิน เจดีย์หิน และตะเกียงหินทรงสูงเป็นองค์ประกอบ ต้นไม้ที่ใช้เป็นองค์ประกอบภายในสวนมีน้อยชนิด ได้แก่ ไม้เลื้อย เข็มเขียงใหม่ และชาฮกเกี้ยน

ข้อเสนอแนะ

จากการสำรวจและศึกษาตัวอย่างสวนญี่ปุ่นในประเทศไทย เพื่อหาข้อเปรียบเทียบกับสวนญี่ปุ่นต้นฉบับ ได้มีประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

ด้านประวัติศาสตร์ ควรมีการศึกษาถึงการวางผัง การเลือกใช้วัสดุ องค์ประกอบ พืชพรรณ และการสื่อความหมายในแต่ละยุคของสวนญี่ปุ่นให้เกิดความชัดเจน

หลักการ สวนญี่ปุ่นเป็นสวนที่มีหลักในการจัดที่ค่อนข้างตายตัวเพื่อให้เกิดคุณค่าแก่งานแล้วจึงควรยึดตามหลักการของการสร้างสวนญี่ปุ่นตามต้นฉบับ

การประยุกต์ใช้ ต้องคำนึงถึงเรื่องของการจัดวางองค์ประกอบภายในสวนให้สามารถสื่อออกมาให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของสวนญี่ปุ่น และการเลือกใช้พืชพรรณที่สามารถสื่อออกมาได้ใกล้เคียงกับสวนญี่ปุ่นต้นฉบับมากที่สุด ในด้านกายภาพที่ปรากฏและในด้านของคุณค่าทางจิตใจ

สรุป

สวนญี่ปุ่นในงานมหรพรมพิชสวนโลกมีการวางผัง แนวคิด และการจัดวางองค์ประกอบภายในสวนได้อย่างสมบูรณ์มากที่สุด โดยมีแนวคิดในการออกแบบที่สอดคล้องกับสวนญี่ปุ่นในยุคเฮอัน และมีองค์ประกอบสวนที่ชัดเจน รองลงมาคือสวนญี่ปุ่นในหมู่บ้านญี่ปุ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและสวนญี่ปุ่นในสวนหลวง ร.9 เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ตามลำดับ

วิจารณ์

จากการเปรียบเทียบต้นฉบับสวนญี่ปุ่นกับสวนญี่ปุ่นในบริบทของประเทศไทยทั้งสามแห่ง พบว่าสวนญี่ปุ่นในงานมหรพรมพิชสวนโลก จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสวนที่มีการจัดวางได้ตรงตามหลักการจัดสวนญี่ปุ่นตามแบบฉบับมากที่สุด มีการใช้อองค์ประกอบของน้ำได้

สอดคล้องกับหลักการ และการจัดวางองค์ประกอบอย่างอื่นก็สื่อให้เห็นถึงความเป็นญี่ปุ่นได้อย่างชัดเจน เช่น การจำลองเนินดินเป็นภูเขาไฟฟูจิ ศาลาริมน้ำที่มีความคล้ายคลึงกับหลักการจัดสวนในยุคเฮอัน และรั้วภายในสวนแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของญี่ปุ่น ส่วนสวนญี่ปุ่นในหมู่บ้านญี่ปุ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นสวนญี่ปุ่นที่มีการประยุกต์ให้เข้ากับสภาพปัจจุบัน ซึ่งไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าเป็นสร้างขึ้นจากแนวคิดของสวนญี่ปุ่นในสมัยใด แต่มีเพียงสวนแบบแห้ง (Kare-Sanau) ที่บ่งบอกถึงความเป็นสวนญี่ปุ่นและรูปแบบของการวางผังที่เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า สอดคล้องกับสวนญี่ปุ่นแบบชินเด็น (Shinden) ในสมัยเฮอัน มีองค์ประกอบบางอย่างที่ยังคงเอกลักษณ์ของสวนญี่ปุ่น คือเจดีย์หิน ชุมประตูทางเข้า (Torii) ศาลา และรั้วที่ใช้วัสดุสังเคราะห์แทนไม้ไผ่จริง แต่ยังคงรูปแบบตามต้นฉบับของรั้วในสวนญี่ปุ่น ลำดับสุดท้ายคือสวนญี่ปุ่นที่สวนหลวง ร.9 เป็นสวนที่มีการจัดองค์ประกอบภายในสวนน้อยมาก เมื่อวิเคราะห์จากลักษณะของการวางผังทำให้สามารถทราบได้ว่าเป็นสวนญี่ปุ่นในยุคแรก ๆ ที่มีแนวคิดมาจากสมัยนาระของญี่ปุ่น เนื่องจากใช้สระน้ำและเกาะเป็นองค์ประกอบหลัก

ลักษณะของการใช้พันธุ์ไม้ของสวนทั้งสามแห่งที่ได้ทำการศึกษาไม่สามารถระบุได้ว่ามีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกับพันธุ์ไม้ของสวนญี่ปุ่นต้นฉบับมากนักน้อยเพียงใด เนื่องจากพันธุ์ไม้ที่นำมาใช้มีการปรับเปลี่ยนชนิดของพันธุ์ไม้อยู่บ่อยครั้ง จึงยากต่อการศึกษาให้เห็นถึงแนวคิดของการเลือกใช้พันธุ์ไม้ตามแบบฉบับได้อย่างชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

- Jurirut, J. 2007. " Zen Garden: Natural scenario " Agricultural Science Journal. 61 (6): 60 - 62. (in Thai)
- Junrangsee, A. 2009. House Garden: Consumption of Symbolic Value and Construction of Social Distinction. Thesis of Master Degree of Arts Program in (in Thai) Sociology, Faculty of Sociology and Anthropology, Thummasat University.

- Kinsaku, N. 1987. Kyoto Garden. Osaka : Hoikusha Publishing Co., Ltd.,
Kodansha International. 1984. The Gardens of Japan. Japan : Kodansha International Ltd.
- Keane, M. P. 1996. Japanese Garden Design. Singapore : Tuttle Publishing Co., Inc.
- Nitschke, G. and B. Taschen. 1991. Japanese Gardens. Germany : Neue Stalling, Oldenburg.
- Subsan, S. 1997. Japanese Gardening. Home Landscaping. Faculty of Agriculture, Kasetsart University, Bangkok: Baanlaesuan. 40-56. (in Thai)
- Schwartz, J. D. 2010. “ Bringing Calm to Alzheimer’s Patients with the ‘Secret Power’ of the Garden”. News for and about Rutgers faculty (Online).<http://news.rutgers.edu/focus/issue.2010-02-01.2114923184/article.2010-02-04.4571765157>, 27 February 2010.